

KAPITOLA JAZYKOVÉ PROSTŘEDKY LITERÁRNÍHO DÍLA

Pokračování z minula:

2. Figury vzniklé hromaděním

a) Figury zakládající se na hromaděním hlásek; vznikají tím, že se výběr slov řídí eufonickými hledisky

Zvukosled = záměrná zvuková organizace textu, aby se docílilo opakování nějaké hlásky či skupiny hlásek

A na topole podle skal

zelený mužík zatleskal. (opakování „l“ navozuje dojem tleskání)

Mohou se vyskytovat zvláštní případy zvukosledu, např.

onomatopoeie = zvukomalba, napodobení nějakého reálného zvuku jazykovými prostředky

- např. citoslovce (bum, ťuk, kvok), slovesa (brnkat), substantiva (kukačka)

Aliterace = zvukosled, při němž se opakují stejné hlásky či hláskové skupiny na začátku dvou či více slov či sousedních slovních skupin

Potkal potkan potkana

pod kamenem, pod kamenem,

počkat pane potkane...

Paronomázie = spojení slov podobně znějících, bez ohledu na jejich významovou příbuznost (většinou jsou však odvozena od stejného kořene)

trubači troubili; slavme slavně slávu Slávů slavných; skleničko ty skleněná, podvedený podvodník

Kalambúr = slovní hříčka vzniklá záměnou podobně znějících slov, což navodí komický efekt

Jeden připisoval vinu **nehodnosti**, jiný **nevhodnosti** jejich.

Palindrom = slovní hříčka; slovo (více slov, verš...) dává smysl i při čtení pozpátku (a to po hláskách, nebo po slabikách, nebo i slovech)

Anna; kobyła má malý bok; jelenovi pivo nelej

b) Figury zakládající se na opakování týchž slov

Epizeuxis = slovo či slovní spojení se opakuje bezprostředně za sebou či v těsné blízkosti, v rámci jednoho verše či věty; častá v lidové poezii

koulelo se, koulelo, červené jablíčko

Taková **voda**

zmučená **voda voda** žal

jako ta **voda**

co si v ní Pilát ruce umýval

Taková **voda** padá

(F. Halas)

Anafora = opakování slova či slovního spojení na počátku po sobě jdoucích veršů (poloveršů, slok, vět v próze); vytváří anaforický rým

Šeření z kříže nocí sňaté

Šeření básni ohlédá se zpět

Šeření jímž hvězdy odkapkáte

Šeření přípravo všech zvoniček

(F. Halas)

Epifora = opak anafory, opakují se slova na konci celků

Šaty měla podzimkové

a vlasy měla podzimkové

a oči měla podzimkové

(F. Halas)

Epanastrofa = slovo či slovní spojení, jímž končí celek (verš či sloka v básni, větný celek v próze), se zopakuje na začátku dalšího stejného celku

I po smrti, rybáři, vidíte **na svoje moře,**

na svoje moře, kde žijete krásně a sami

(K. Biebl)

c) **Figura zakládající se na hromadění celých struktur**

Paralelismus = gramatický paralelismus, tedy opakování podobných gramatických konstrukcí

Hluboké nebe nade mnou

a černá voda pode mnou. (K. Biebl)

Křepelila malá křepelenka,

křepelila překrásná panenka.

Křepelil s ňú malý krahulíček,

křepelil s ňú překrásný Janíček. (zde podpořeno i anaforou)

d) **Figury založené na hromadění významů**

Pleonasmus = figura, která z hlediska věcné informace pojmenovává nadbytečně; explicitně se vyjádří něco, co už je implicitně přítomno v kontextu

dívat se očima, ručkovat rukama;

s estetickým účinkem to může být třeba hromadění synonym: míč skákal, hopsal, poskakoval; klisna utíkala, běžela a uháněla

Tautologie = někdy se s pleonasmem ztotožňuje, jde o dvojí vyjádření téže věci, rozvedení téhož sdělení dvěma synonymními výrazy; na rozdíl od pleonasmu nevyvolává však pocit nadbytečného hromadění synonym

položivot a polosmrt; zde a nikde jinde; v poloutmě a polousvětle (Erben)

3. Figury řečnické

Řečnická otázka = taková, na kterou je odpověď už předem dána a nikdo ji tedy neočekává; otázka není položena za účelem zjištění něčeho, ale formou otázky se určitá věc sděluje

Kdo se tomu může vyrovnat? (myslíme: nikdo se tomu nemůže vyrovnat)

Řečnická odpověď = je spojena s otázkou, kterou si klade sám mluvčí a jejíž funkcí není něco zjišťovat; mluvčí si na svou otázku odpoví sám nějakým neočekávaným způsobem – vzniká tak překvapení, napětí mezi očekávanou a skutečnou odpovědí

Co je radost v zlaté síni? V purpur přioděná lež.

Apostrofa = oslovení osoby či věci, od níž nelze očekávat odpověď (nepřítomná či mrtvá osoba, předmět, abstraktní pojem...); v širším slova smyslu řečnické zvolání vůbec

Letní ty noci zářivá!

Tak jsem tě miloval, a miloval jen slovy,
má Praho líbezná.

Aposiopesis (aposiopese) = úmyslné přerušení řeči, jádro sdělení je zamlčeno, protože je pochopitelné z kontextu – tím se postaví do středu pozornosti; značí se třemi tečkami;

Jak jsem jen mohl... ale darmo mluvit.

V literatuře se objevuje často v přímé řeči, jde o vyjádření emocionality, nebo prosté přerušení partnera v dialogu:

„A tak mu povídám...“

„Už mi konečně řekni, co ti odpověděl!“